

Бібліографічні посилання

1. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. // ВВР. – 1994. – № 16. – Ст. 93.
2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. // ВВР. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. // ВВР. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
4. *Панасюк С.А., Ніколайчук В.А., Стрілець Б.В., Попов І.О.* Науково-практичний коментар Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» станом на 01.05.2011 р. / За заг. ред. Мацюка В.Я. – К., 2011.
5. Об оперативно-розыскной деятельности: Модельный закон: Принят на XX пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи государств – участников СНГ (пост. № 10-12 от 6 декабря 1997 г.) // Информационный бюллетень Межпарламентской Ассамблеи государств – участников СНГ. – М., 1998. – № 16. – С. 222-240.
6. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю: Наказ Служби безпеки України від 12.08.2005 р. № 440.
7. *Севрюкова Г.С.* Особливості секретного діловодства під час оперативно-розшукової діяльності // Бюлетень з обміну досвідом. – 2008. – № 175. – С. 168-174.
8. Режим секретності в ОВС: Навч. посіб. для курсантів та слухачів навч. закладів системи МВС. – Донецьк, 2010.
9. Оперативно-розшукова діяльність та додержання державної таємниці в країнах СНД: Зб. законів про оперативно-розшукову діяльність та державну таємницю / Уклад.: Кириченко О.В., Зубач І.М., Новиков О.В та ін. – К., 2008.
10. *Погорецький М.А.* Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: Монографія. – Харків, 2007.
11. Теория оперативно-розыскной деятельности: Учеб. / Под ред. К.К. Горяинова, Г.К. Синилова. – М., 2009.

Надійшла до редакції 07.12.2011

Д.Г. Казначєєв

кандидат юридичних наук

С.В. Обшалов

кандидат юридичних наук, доцент

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 343.985

ОТРИМАННЯ Й ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ РОЗКРИТТІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Розглянуто основні теоретичні та практичні положення, що регламентують проведення оперативно-розшукових заходів, застосування сил та засобів оперативно-розшукової діяльності при отриманні та використанні інформації при розкритті та розслідуванні торгівлі людьми.

Ключові слова: *оперативна інформація, інформація, інформаційне забезпечення, банк даних, використання.*

Рассмотрены основные теоретические и практические положения, регламентирующие проведение оперативно-розыскных

мероприятий, применение сил и средств оперативно-розыскной деятельности при раскрытии и расследовании торговли людьми.

Ключевые слова: оперативная информация, информация, информационное обеспечение, банк данных, использование.

The basic theoretical and practical provisions for the conduct of search operations, the use of forces and means operational-search activity in the detection and investigation of human trafficking are considered.

Keywords: operational information, information, information supply, database, use.

Постановка проблеми. Науковцями вже широко розглядаються питання можливості отримання та використання оперативної інформації у попередженні, розкритті та розслідуванні торгівлі людьми. Досягненню позитивних результатів у цьому, на нашу думку, буде сприяти використання в повній мірі можливостей оперативних підрозділів, у тому числі на стадії виявлення, фіксації та документування злочинної діяльності осіб.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Окремі аспекти інформаційного забезпечення ОРД розглядалися в роботах О.М. Бандурки, М.С. Вертузаєва, В.П. Євтушка, Ю.Ф. Жарікова, В.Ю. Журавльова, І.П. Козаченка, В.П. Кувалдіна, В.І. Лебеденка, Ю.Ю. Орлова, С.С. Овчинського, І.Н. Паршина, В.Л. Регульського, І.Р. Шинкаренка та ін.

Метою статті є розгляд проблем та перспектив отримання й використання інформації органами внутрішніх справ при розкритті та розслідуванні торгівлі людьми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розкриття злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, особливо тих, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, неможливе без збору, накопичення, вивчення, аналізу та використання інформації, яка отримується в результаті здійснення оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ. Аналіз такої інформації разом з аналізом соціально-економічних, політичних факторів проводиться з метою виявлення та прогнозування тенденцій, зміни криміногенної обстановки, причин та умов вчинення злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми. Розробка методичних та практичних заходів із вдосконалення діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ, які займаються розкриттям злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, неможлива без вдосконалення інформаційного та аналітичного забезпечення.

Термін “інформація” (від лат. informatio – пояснення, переказ) виник у соціальному середовищі і первинно означав відомості, які передавалися одними людьми іншим усно, письмово або іншим способом. Розвиток та ускладнення інформаційних процесів зумовили посилення наукового інтересу до категорії “інформація” та необхідності вивчення її змісту.

Становленню теорії оперативно-розшукової діяльності та її тактики сприяла активна розробка проблем інформаційного забезпечення діяльності оперативних підрозділів у сфері розкриття і розслідування злочинів.

За визначенням В.Ю. Журавльова, оперативно-розшукова інформація – це фактичні дані, що мають безпосереднє або потенційне значення для вирішення стратегічних, тактичних і організаційних завдань ОРД, які одержують оперативні підрозділи гласними і негласними методами з різноманітних джерел, або ж отримані під час аналітичного опрацювання первинних даних [1].

Зміст оперативно-розшукової інформації, вважає В.А. Лукашов, становлять дані, які характеризують оперативно-тактичну ситуацію; психологічні риси осіб, які підозрюються у підготовці чи скоєнні злочинів; інформація про обставини, які мають безпосереднє чи потенційне значення для планування або здійснення оперативно-розшукових заходів, проведення інформаційно-аналітичної роботи, а також сприяння попередньому розслідуванню [2].

Стаття 14 Закону України «Про інформацію» визначає одержання інформації як набуття, придбання, накопичення відповідно до чинного законодавства України документованої або публічно оголошеної інформації громадянами, юридичними особами або державою. Використання інформації – це задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави [3].

Процес оцінки, визначення цінності оперативної інформації є залежним від джерел її одержання. Ця залежність впливає на вибір критеріїв і методу оцінки інформації її споживачем.

У сфері боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, роль оперативно-розшукової інформації полягає у зборі, фіксації та використанні даних щодо явищ, які мають загальнопрофілактичне чи оперативно-розшукове значення, а саме:

- про причини, умови і обставини, що сприяють здійсненню злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, на території, що обслуговується;
- про факти злочинної діяльності окремих осіб та ОГ і ЗО, які займаються торгівлею людьми;
- про маршрути переправлення осіб, які стали жертвами торгівлі людьми, або нелегальних мігрантів;
- напрямки агентурно-оперативної роботи тощо.

Прийняття тактичного рішення щодо вибору конкретних засобів та методів ОРД, спрямованих на розкриття неочевидних злочинів, до яких належить торгівля людьми, повинні передувати збір та фіксація гласної або негласної інформації про:

- наявність чи відсутність передбачених законом приводів і підстав для того, щоб прийняти рішення про порушення кримінальної справи;
- виявлення передбачених законом джерел, з яких можна отримати додаткову інформацію про вчинення злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми або таких, що готуються;
- характер і подію злочину;
- розмір шкоди, завданої злочинними діями;
- обставини, що характеризують особу, яка підозрюється у вчиненні злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми.

Наявність такої первинної інформації передбачає можливість довести широкого застосування оперативно-тактичних заходів, за допомогою яких можна зафіксувати отриману інформацію, вирішити питання щодо порушення кримінальної справи або розпочати агентурно-оперативну діяльність.

Завдання інформаційного забезпечення боротьби з торгівлею людьми на первинному етапі:

- орієнтування особи, яка проводить розслідування, про обставини події злочину, наявність фактів, які підлягають дослідженню; отримання додаткових даних для конкретизації і обґрунтування висунутих версій;

- збирання та фіксація усіх можливих фактичних даних, особливо тих, які з часом можуть бути втрачені або знищені підозрюваними.

На подальших етапах розкриття злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, інформаційне забезпечення “збагачується” завдяки застосуванню оперативно-розшукових засобів і тактичних прийомів з метою з'ясування позицій, установок та інформованості осіб – можливих джерел оперативної та процесуальної інформації. Тактичне значення такої інформації визначається тим, що за її допомогою виявляються слабкі ланки у змові зацікавлених у вчиненні злочину осіб, специфіка відносин, які склалися між співучасниками злочину або членами ОГ і ЗО, які займаються торгівлею людьми.

Особливо важливою є інформація щодо поведінки та реакції тих осіб, стосовно яких проводяться слідчі дії та оперативно-розшукові заходи; планів протидії оперативним підрозділам та слідчим; прагнення членів ОГ і ЗО приховати співучасників і осіб, причетних до злочинної діяльності, пов'язаної з торгівлею людьми; можливої поведінки учасників кримінального судочинства (свідків, потерпілих, підозрюваних, обвинувачуваних тощо).

Джерелами одержання необхідних для аналізу даних можуть бути в першу чергу закінчені (у тому числі розглянуті судами) кримінальні справи на викриті ОГ і ЗО та осіб, які займаються торгівлею людьми [4].

Вивчення матеріалів кримінальних справ дає можливість одержати змістовні дані, що об'єктивно відображають на різних регіональних рівнях основні показники досліджуваних об'єктів.

Важливим джерелом інформації, що висвітлює оперативно-тактичні аспекти розкриття злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми (інформаційно-пошукове забезпечення вибору тактичних рішень, специфіка використовуваного арсеналу оперативно-розшукових засобів, методів, прийомів, особливості їх реалізації і т.д.), є оперативно-розшукові справи, заведені на членів ОГ і ЗО, які займаються торгівлею людьми.

Істотне значення мають також інші оперативно-розшукові джерела аналітичної інформації. Це, наприклад, оперативно-довідкові обліки, що є в розпорядженні оперативних підрозділів ОВС, які містять відомості оперативно-тактичного характеру (про виявлені і взяті на облік оперативні контингенти, про місця найбільш частотої їх дислокації, про плановані або підготовлювані ними злочинні посягання і т.д.) [5, с. 35-36].

Очевидно, що цінність такої інформації зростає у міру збільшення кількості даних, конкретних обставин, знання яких необхідні для ефективного проведення оперативно-розшукових заходів. Знання таких обставин визначає доцільну тактику переслідування і затримання окремих осіб та членів ОГ і ЗО, які займаються торгівлею людьми.

Разом з тим понад 85,4 % опитаних працівників оперативних підрозділів ОВС, які займаються розкриттям злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, визнали інформаційне забезпечення боротьби з торгівлею людьми недостатнім.

Одним з недоліків інформаційного забезпечення боротьби з торгівлею людьми є погана якість системи місцевих оперативно-розшукових та профілактичних обліків осіб, які можуть бути причетними до торгівлі людьми. У підрозділах карного розшуку в міськрайорганах такі обліки у більшості випадків або відсутні взагалі, або ведуться на неналежному рівні. Цілком зрозуміло, що це негативно впливає на сучасний стан оперативно-розшукових та інших заходів щодо попередження та розкриття злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми.

З метою інформаційного забезпечення боротьби з торгівлею людьми необхідно запровадити у практику накопичення інформації в спеціалізованому банку даних. Важливу роль тут повинні відігравати негласні джерела отримання оперативної інформації. Суттєве значення має наявність інформації, яка може бути отримана оперативним шляхом: наприклад, про належність фірм, які пропонують послуги щодо працевлаштування за кордоном існуючим ОГ і ЗО, або про контроль за їх діяльністю з боку останніх; про “спеціалізацію” таких фірм щодо надання ними послуг сексуального характеру як на “зовнішньому”, так і “внутрішньому” (у межах міста) ринку, оскільки нерідко вони починають свою діяльність саме з цього. Тому особлива увага повинна приділятися одержанню інформації про можливу злочинну діяльність, пов'язану з торгівлею людьми, саме з негласних джерел.

Сьогодні в науковій літературі вже достатньо багато приділено уваги питанню використання оперативно-розшукової інформації в подальшому кримінальному судочинстві, особливо в досудовому слідстві. На наш погляд, для підвищення ефективності роботи оперативних підрозділів з попередження та розкриття злочинів, необхідно звернути увагу й на необхідність та можливість використання оперативної інформації для запобігання злочинам при недоведенні оперативно-розшукової ситуації, що склалася на момент отримання інформації, до порушення кримінальної справи. Дії працівників оперативних підрозділів з отримання, оцінки, перевірки, накопичення та використання інформації можуть та повинні мати практичне застосування, спрямоване на забезпечення збереження або швидкого відновлення моральних та законодавчих відносин між особами: потенційним потерпілим та потенційним правопорушником чи злочинцем. Йдеться про постановку на обліки осіб, схильних до вчинення злочинів та використання оперативної інформації для проведення оперативно-розшукових заходів, спря-

мованих на схиляння цієї особи до відмови у злочинній діяльності або до створення обставин, що її унеможливлюють [6].

Проблемне питання інформаційного забезпечення – створення системи, яка б забезпечувала оперативний доступ користувачів до банків даних різного призначення безпосередньо з робочих місць працівників, незалежно від місця знаходження інформації. Поряд з цим необхідно забезпечити конспіративність у роботі з такою системою: обмежити коло осіб, які б мали доступ до банку даних.

Інформація, яка міститься в АПС, повинна поділятися на інформаційні потоки такого зразка:

- *стратегічна* – інформація, яка збирається протягом тривалого часу з метою аналізу структури та зв'язків ОГ і ЗО, які займаються торгівлею людьми, підказує нові напрямки злочинної діяльності;
- *тактична (оперативна)* – інформація, яка потребує негайного використання;
- *доказова* – інформація фактичного характеру, яка може бути використана в судовому процесі.

Крім вищевказаних шляхів, банк даних необхідно використовувати як джерело інформації для подальшої розробки ОГ і ЗО, що займаються торгівлею людьми; для планування, збору фактичних даних, які б фіксували ступінь організованості групи з метою подальшого використання в кримінальному судочинстві; відпрацювання корумпованих зв'язків групи тощо.

З метою успішного попередження та розкриття злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, є необхідним створення спільного з іншими міністерствами та відомствами банку даних про:

- фізичних та юридичних осіб, які причетні до торгівлі людьми (жінками та дітьми) і до поширення проституції;
- на осіб, які, перебуваючи за кордоном, опинилися у полі зору або були затримані правоохоронними чи іншими органами країн перебування за заняття проституцією [4; 7].

Також є необхідним забезпечення регулярного обміну інформацією між відповідними правоохоронними органами різних країн щодо методів та процедур попередження та розкриття злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, виявлення міжнародних злочинних угруповань, надання статистичних даних та їх узагальнення.

Висновок. Зазначені організаційні, оперативно-розшукові заходи та слідчі дії не є вичерпними і залежать від конкретної ситуації. Виконання ж всіх необхідних заходів може дати змогу забезпечення не тільки використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності як приводів та підстав для порушення кримінальної справи або проведення невідкладних слідчих дій, але й попередження і припинення торгівлі людьми.

Бібліографічні посилання

1. Журавльов В.Ю. Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю. Автореф. дис. ...

канд. юрид. наук. – Х., 2002.

2. Лукашов В.А. О сущности и значении оперативно-розыскной информации // Информационное сообщение лаборатории проблем оперативно-розыскной работы. – М., 1973. – № 3. – С. 21-22.

3. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ // ВВР. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

4. Казначеев Д.Г. Інформаційне забезпечення боротьби з торгівлею людьми // Науковий вісник Львівського юридичного інституту МВС України. Спецвипуск. – 2004. – № 1. – С. 261-269.

5. Литвиненко В.І., Бірюков Г.М., Сервецький І.В. Оперативно-тактичне забезпечення розкриття злочинів, вчинених організованими групами: Монографія / За заг. ред. проф. Я.Ю. Кондратьєва. – К., 2003. – 150 с.

6. Обшалов С.В., Шапарь А.О. Оперативно-розшукові заходи щодо проведення попередньої перевірки оперативної інформації // Науковий вісник ДДУВС. – 2010. – Спецвипуск. – С. 112-118.

7. Овчинский С.С. Оперативно-розыскная информация. Проблемы теории и практики. – М., 1976.

Надійшла до редакції 30.11.2011

В.В. Литвинов

викладач

*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ*

УДК 343.135

ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Досліджено теоретичні та законодавчі положення щодо процесуального рішення про закриття кримінальної справи на стадії досудового розслідування. На підставі проведеного дослідження зроблено висновок, що закриття кримінальної справи на стадії досудового розслідування є вирішенням кримінальної справи по суті.

Ключові слова: *закриття кримінальної справи на стадії досудового розслідування, вирішення кримінальної справи, кримінально-правовий конфлікт.*

Исследованы теоретические и законодательные положения процессуального решения о прекращении уголовного дела на стадии досудебного расследования. На основании проведенного исследования сделан вывод о том, что прекращение уголовного дела на стадии досудебного расследования разрешает уголовное дело по существу.

Ключевые слова: *прекращение уголовного дела на стадии досудебного расследования, разрешение уголовного дела, уголовно-правовой конфликт.*

Investigated the theoretical and legislative positions of judicial decision are probed about stopping of criminal case in the stage of pre-trial investigation. On the basis of the conducted research is done a conclusion that stopping of criminal case on the stage of pre-trial